ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zMPU

№9
2025

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 356 sahifa,
2-sentyabr, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:
Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Doniyorov S. M. –"Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:
• Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)
Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):
• Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA

Maktabgacha ta'lim tashkiloti innovatsion faoliyatini rivojlantirish jarayoni 14
Ibragimova Gulsanam Nematovna

Sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim metodikasida qo'llanilishi va o'qituvchi kompetentligiga ta'siri 22
Abduyev Sheroz

Boshlang'ich ta'limda "tabiatshunoslik" fanini raqamli platformalar orqali o'qitish metodikasini takomillashtirish: 5e modeli asosida dizayn, baholash va joriy etish 25
Ahmadaliyev Shohruh Bahromjon o'g'li

Ingliz va rus leksikografiyasida o'zbek milliy taom nomlarining lingvistik tahlili 30
Bobojonova Zarina Rashidovna

Rahbarlarda til bilish darajasi va hissiy intellekt (eq): o'zaro bog'liqlikni o'rganish 34
Isaqulova Baxtigul Xo'jamovna

Frazeologizmlarni o'rgatishda matn asosida integratsiyalashgan dars modeli: xorijiy til o'rganuvchilar tajribasi 38
Jumayeva Sadbarg Mirolimovna

O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limni tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari: rivojlangan davlatlar tajribasi tahlili 42
Karimova Moxichehra Rixsibayevna

Rus va ingliz tillarida sharqona realiyalarning leksik-semantik tasnifi 46
Kulmamatova Aziza Do'stmamat qizi

TRIZ metodikasi asosida texnokratik bolalar bilan ishlash tizimini takomillashtirish 50
Orifjonova Mavludaxon Abduqaxxor qizi

Raqamli ta'lim muhitida pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish 53
Raximberganova Munojat Muzaffar qizi

Structure of Social Conflict and Stages of its Development 57
Zaynutdinova Shahnoza Yuldashevna

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy faoliyatini baholash va rag'batlantirish tizimini takomillashtirish 60
Abduraxmonova Nigoraxon Akramali qizi

Expression of National Mental Characteristics in the Uzbek Lullaby 64
Alimbayeva Shaxlo Tursunovna

Bo'lajak "texnologiya" fani o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlashda kreativ kompetentlikni rivojlantirish tizimining pedagogik zarurati 69
Avazov G'oyibnazar Berdiyevich

Bo'lajak tarbiyachilarda integratsiyalashgan ta'lim faoliyatini rivojlantirish orqali kommunikativ salohiyatini shakllantirish 72
Baratova Yulduz Asadullayevna

Umumta'lim maktablarida molekulyar fizikani o'qitishning hozirgi holati 76
Boymirov Sherzod Tuxtayevich, Xudoynazarova Visola Musurmonqul qizi

Ingliz tilini o'qitishda talabalarning mustaqil ta'lim olish kompetensiyasini akt vositasida rivojlantirish 80
Ergasheva Sevaraxon Ravshanjon qizi

Maktabgacha ta'lim pedagoglarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish istiqbollari 84
O'rinova Feruzaxon O'ljayevna, Karimova Gulzodaxon Marufjon qizi

IIV litsey o'quvchilarining liderlik kompetensiyasini rivojlantirishning psixologik xususiyatlari 90
Gadoyeva Dildora Baxtiyorovna

Improving the System of Human Resource Capacity Management in Higher Education Institutions: Evidence from Uzbekistan 98
Imomov I., Umirova D.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarni mantiqiy va tanqidiy fikrlashga o'rgatishning zamonaviy usullari 104
Iskandarova Munisa Bahodir qizi

Tarbiyachi-pedagoglarning emotsional kompetentsiyasini rivojlantirish 107
Jovmirzayeva Nargiza Quvondiqovna

Maktabgacha ta'lim yoshdagi giperaktiv bolalarga ta'lim berishning pedagogik-psixologik usullari 110
Jo'rayeva Nargiza Toirovna, Kamalova Sarvinoz

Blum taksonomiyasi asosida ilmiy kompetentlikni takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari 113
Mustafayeva Nilufar Ulashovna

Maktabgacha yoshdagi ovoz buzulishiga ega bolalar bilan guruhli mashg'ulotlarni tashkil qilish 117
Umida O'tbasarova Mexmanovna, Maksudbekova Xovvajon Xamidbek qizi

Bolalar jamoasida do'stona munosabatlarni shakllantirishda rivojlanish markazlarida loyiha asosida o'qitish texnologiyasidan foydalanish usullari 121
Quronova Ismigul Xolmurod qizi

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda innovatsion metodlar orqali o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi 126
Rustamova Davlatxon Toyirjon qizi

Oliy ta'limda tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishning innovatsion modellari 131
Sanayeva Surayyo Bobonazarovna

"Tibbiy radiologiya" fanini o'qitishda pedagogik muloqot orqali tanqidiy operativ muloqotni o'stirishning o'ziga xos xususiyatlari 139
Shukurova Sevara Ilhomovna

Improving High Jump Techniques 143
Tajimbetov Anvar Tengelbayevich

Filologik va ijtimoiy-siyosiy fanlarda ta'lim jarayonining innovatsion metodlari 146
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna

Понятие логического мышления и его особенности у младших школьников 149
Ахмаджонова Нозима Нодиржон қизи

Интеграция психологии, обучения английскому языку, дошкольного образования и туризма: междисциплинарная модель формирующего опыта 152
Омонуллаева Дилофуза Асадулла қизи

Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'yin faoliyatida ijtimoiy motivlarni shakllantirish usullari 157
Abduvaxobova Nodira

Boshlang'ich ta'limda kognitiv faollikni rivojlantirishning afzalliklari 160
Ismailova Nozima Umaraliyevna

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini matnni tahlil qilishga o'rgatishda zamonaviy yondashuvlarning ahamiyati 164
Utanbayeva Dildora Abdixadirovna

Dorivor o'simliklar kursini o'qitish metodikasini takomillashtirishda keys texnologiyalaridan foydalanish 168
Mirzaboyev Timur Bisenbay o'g'li

Oliy ta'lim talabalarida ijtimoiy-axloqiy kompetensiyani rivojlantirish: empirik tadqiqot natijalari 171
To'raqulov Akbar Rustam o'g'li

Gerontotexnologiya ijtimoiy-pedagogik innovatsiya sifatida 175
Temirova Muyassar Abdukarim qizi

O'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda Sharq mutafakkirlarining qarashlaridan foydalanish 180
Raximova Surayyo Otabek qizi

Yoshlarni kasb tanlashda ruhiy tayyorgarlik va shaxsiy qobiliyatlarni baholash 183
Biysenov Temirbek Taumuratovich

Talabalarni ta'limiy qadriyatlar asosida pedagogik faoliyatga tayyorlash tizimini takomillashtirishning ahamiyati 188
Choriyeva Surayyo Choriyevna

Differences Between Computer-Based and Paper-Based Assessment in Inclusive Education 192
Davidova Sayyora Sirojiddin kizi

Raqamli muhit sharoitida ma'naviy-axloqiy tarbiya jarayonining pedagogik modeli va tajriba-sinov natijalari 196
Donayeva Nozimaxon Norbo'tayevna

Intellekt xarita yordamida o'quvchilarda "emotsional intellekt"ni rivojlantirish 201
G'aniyev Abduqahhor Gadoyevich

Maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarda o'yin faoliyatining psixologik-pedagogik ahamiyati 206
Isayeva Mushtariy Alisher qizi

Umumiy o'rta ta'lim muassasalarini innovatsion yondashuv asosida boshqarishning nazariy asoslari 210
Mannanova Nargiza Xaydarovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Ingliz tilini o‘rgatishda ona tilidan keng foydalanishning salbiy va ijobiy jihatlari 215
Masharipova Kumushoy Amin qizi
The Relationship Between Critical Thinking and Reading Comprehension in Primary School Students 218
Mavlonova Dildora Shukhrat kizi
Tasviriy san’at mashg‘ulotlarida zamonaviy metodlardan foydalanish 222
N. K. Musayeva, U. O. Ziyatova
Singapurning ta’lim falsafasi: korporativ madaniyatni ma’naviy-ma’rifiy rivojlanish bilan integratsiyalash ... 226
Nishonov Xayrulla Xolmirzaevich
The Anthropocentric Paradigm in Modern Linguistics: Cognitive Linguistics and Linguacultural Studies in The Study of Language, Consciousness, and Culture 230
Rajabova Shaxlo Shodmonovna
Bugungi globallashuv davrida ta’lim tizimini rivojlantirish va uning sifatini oshirishda nostandart yondashuvning ahamiyati 234
Ramazonova Salomat Saidovna
Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarini kreativ sinflar ishini tashkil etishga tayyorlash 238
Saidova Gulruh Halim qizi
O‘zbek oilalarida ota-ona va farzand munosabatlarini tashxis qilishning psixologik xususiyatlari (Farg‘ona vodiysi misolida) 242
Turg‘unboeva Azizaxon G‘ulomovna
Сущность и специфика развития билингвизма у детей дошкольников 246
Истамова Нигора Азимжановна
Zamonaviy rahbarning innovatsion boshqarish texnologiyalaridan foydalanishning afzalliklari 249
Xakimova Dildora Mashrabjonovna
Креативный подход к развитию лингвометодического мышления студентов-филологов 253
Ходжаниязова Айгуль Айтмуратовна
Umumta’lim maktablarida tarbiya darslarini tashkil etish ijtimoiy zarurat sifatida 257
Rashidova Gulnoza G‘ulomovna
Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati 261
Xaydarov Sulaymon Amirqulovich
Xronotop nazariyasiga tahliliy yondoshuvlar va qarashlar 265
Avazov Vahabjon Tolibjon o‘g‘li
Ko‘zi ojiz bolalarning rus tili darslarida nutqiy kompetensiyasini shakllantirishning psixopedagogik asoslari 268
Abduraximov Asror Sultonali o‘g‘li
Maktabgacha yoshdagi bolalarda kasblar haqida dastlabki tasavvurlarni shakllantirishning psixologik-pedagogik asoslari 271
Adizova Nilufar Quvondiq qizi
Zamonaviy media texnologiyalarini ta’lim jarayoniga qo‘llashning zarurati 274
Alimov Asadulla Urokbayevich
Maktabgacha yoshdagi bolaning rivojlanishida ijtimoiy muhitning ta’siri 278
Alimova Umida Jumaboy qizi
Kognitiv yondashuv asosida tibbiyot oliy ta’lim muassasalari talabalari grammatik va diskursiv kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy modeli va pedagogik texnologiyasi 282
Dadadjanova Feruza Muhammadyusupovna
Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim texnologiyalarining rivojlanish tarixi va ommalashuvi 286
Hojiyeva Maftuna Ulug‘bekovna
Bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchilarida raqamli resurslardan foydalanish orqali adabiy kompetensiyani rivojlantirish 289
Islomova Xafiza Azamatovna
Ona tili o‘qitish metodikasi fanidan mustaqil ta’limni tashkil etish 293
Ismadiyorova Nafisaxon Ibroximjon qizi
Axloqshunoslikning global muammolari va texnikaviy muhitning inson hayotiga ta’siri 298
Kozimova Nargiza Istam qizi
Ichki ishlar organlari xodimlarida kasbiy kompetentlikni oshirish va baholash usullarining xalqaro tahlili 303
Mamatqulova Sanobar Ismatillayevna, Eshmurzayev Yigitali Shokirovich, Kadirova Durdonaxon Rustamovna
Tabiiy fanlarda bilingval ta’lim va CLIL yondashuv 309
Mannobxonova Muqaddamxon O‘ktamxon qizi

Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda pragmatik muammolar va ularning yechimlari 313
Maxmudova Nigoraxon Boyqo'zi qizi
Poshshoxo'ja Ibn Abduvahobxo'janing "Miftoh ul-adl" asaridagi pedagogik qarashlari 317
Muzaffarova Farida Muxtor qizi
Boshlang'ich ta'lim jarayonida matn tushunishni shakllantirishda germenevtik metodlarning nazariy asoslari 321
Nazirova Shaxnoza Odinajon qizi
Axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishda raqamli gigiyena va internet xavfsizligi 324
Ramazonov Jahongir Djalolovich
Informatika fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar 328
Sadinov Otabek Vaxodirovich
Boshlang'ich sinf o'quvchilarning ijtimoiylashuvida musiqa fanining ta'siri 332
Shahobiddinova Zilola Orif qizi
Madaniy-ijtimoiy va ta'limiy omillarning bolalarning aqliy rivojlanishiga ta'siri 335
Shirinov Otabek Tuvalovich
Tadqiqot metodi vositasida o'quvchilarda tabiiy-ilmiy savodxonlikni rivojlantirish 338
Suyarov Kusharbay Tashbayevich
Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kommunikativ kompetensiyasi va nutq madaniyati 342
Saipova Hilola Abduhamitovna
"Ekologik ochiq o'yinlar" 5–7 yoshli bolalar uchun 346
Tangirov Zoir Xo'jakulovich
Yuqori malakali taekvondochilarni o'ziga xos genetik xususiyatlarini hisobga olgan holda sport seleksiyasi 350
Tursunaliyev Ulug'bek Shavkatjon o'g'li
Musiqa maktabi o'quvchilarida madaniy qadriyatlar va ustoz-shogird an'analarining uzluksiz rivojlanishi 353
Seytanov Bayrambay

BOSHLANG'ICH TA'LIM JARAYONIDA MATN TUSHUNISHNI SHAKLLANTIRISHDA GERMENEVTIK METODLARNING NAZARIY ASOSLARI

Nazirova Shaxnoza Odinajon qizi
Farg'ona davlat universiteti I bosqich doktaranti

ORCID: 0009-0003-9744-7553

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim bosqichida matnlarni o'rgatishda germenevtik metodlarning nazariy asoslari kompleks tarzda tahlil qilingan. Germenevtikaning pedagogik, lingvistik va falsafiy yo'nalishlari batafsil yoritilib, boshlang'ich sinf o'quvchilarining matnni tushunish, talqin qilish va anglash kompetensiyalarini rivojlantirishdagi roli ilmiy asosda tasdiqlangan. Tadqiqot jarayonida germenevtik doira, dialogik yondashuv, interpretatsiya va kontekstual anglash nazariyalari tahlil qilinib, ularning pedagogik amaliyotda qo'llanilishi uchun konseptual asoslar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: germenevtika, boshlang'ich ta'lim, matn, interpretatsiya, tushunish, germenevtik kompetensiya.

Abstract: This article provides a comprehensive analysis of the theoretical foundations of hermeneutic methods in teaching texts at the primary education level. The pedagogical, linguistic, and philosophical dimensions of hermeneutics are thoroughly examined, and the role of developing primary school students' competencies in text comprehension, interpretation, and understanding is scientifically substantiated. The study analyzes theories such as the hermeneutic circle, dialogical approach, interpretation, and contextual understanding, and develops conceptual frameworks for their application in pedagogical practice.

Key words: hermeneutics, primary education, text, interpretation, comprehension, hermeneutic competence.

Аннотация: В статье представлен комплексный анализ теоретических основ герменевтических методов обучения работе с текстом на этапе начального образования. Подробно освещены педагогические, лингвистические и философские аспекты герменевтики, а также научно обоснована роль формирования у младших школьников компетенций по пониманию, осмыслению и интерпретации текста. В ходе исследования проанализированы теории герменевтического круга, диалогического подхода, интерпретации и контекстуального понимания, разработаны концептуальные основы их применения в педагогической практике.

Ключевые слова: герменевтика, начальное образование, текст, интерпретация, осмысление, герменевтическая компетенция.

KIRISH

Bugungi ta'lim tizimida, ayniqsa boshlang'ich ta'lim bosqichida, o'quvchilarning matn bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun o'qish darslari nafaqat savodxonlik – matnni to'g'ri o'qish va talaffuz qilishni egallash – balki ularning tafakkuri, ma'naviy dunyosi va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, matnni chuqur tushunishga qaratilgan metodologik yondashuvlar zamonaviy ta'lim jarayonida alohida ahamiyat kasb etadi. Jumladan, germenevtik metod – matnni talqin qilish, uning ma'nosini anglash hamda o'quvchini mazmuniy tafakkurga yo'naltirishga qaratilgan yondashuv – pedagogik amaliyotda samarali vosita sifatida qaraladi.

Germenevtika dastlab falsafa va adabiyotshunoslik sohalarida shakllanib, matnlarni chuqur tahlil qilish, yashirin ma'nolarni ochish hamda muallif va o'quvchi o'rtasida muloqot maydonini yaratishga qaratilgan ilmiy yo'nalish sifatida rivojlangan. Pedagogik jarayonda germenevtik yondashuv o'quvchining faolligini oshirish, mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish va matn mazmunini o'z shaxsiy tajribasi bilan uyg'unlashtirish imkonini beradi. Shunday qilib, boshlang'ich ta'limdagi o'qish darslarida germenevtik metodlar nafaqat matnni yodlash yoki qayta so'zlash bilan cheklanmay, balki o'quvchilarni matnning ichki mazmunini chuqur anglashga, uning

g'oyaviy qatlamlarini tahlil qilishga, shuningdek, voqea va obrazlarni zamonaviy ijtimoiy-ma'naviy qadriyatlar bilan bog'lashga yo'naltiradi.

Boshlang'ich sinf o'qish darsliklarida berilgan xalq ertaklari, hikoyalar hamda zamonaviy adabiy matnlar o'quvchilarning dunyoqarashini kengaytirish, shuningdek, yaxshi-yomon, rost-yolg'on, do'stlik va halollik kabi ijtimoiy-axloqiy tushunchalarni shakllantirishga xizmat qiladi. Germenevtik metod orqali o'quvchilar matndagi voqealarni oddiy o'qish bilan cheklanmay, balki obrazlarning ichki dunyosini anglash, muallifning asosiy maqsadini tushunish hamda matnni turli talqinlarda qayta baholash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shu bois boshlang'ich ta'limda germenevtik metodlarning nazariy asoslarini ishlab chiqish hamda ularni dars jarayonida qo'llash o'quvchilarda tanqidiy tafakkur (muammoni tahlil qilish va baholash qobiliyati), ma'naviy-estetik dunyoqarash hamda mustaqil o'quv faoliyatini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi [3]. Mazkur maqolada boshlang'ich ta'limda matnlarni o'rgatishda germenevtik metodlarning nazariy asoslari yoritilib, amaldagi darsliklardan olingan matnlar misolida ularning samaradorligi ilmiy-pedagogik tahlil qilinadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Gadamer H.-G. o'zining Truth and Method asarida germenevtikaga shunday tushuntirish beradi: germenevtika – bu talqin qilishdir, ya'ni aynan matnning maqsadidan kelib chiqib mohiyatini tushunishdir. Tushunishimiz uchun matnlarning bir necha turlari borligini esga olamiz: masalan, odatiy yozuvli matnlar, audio matnlar, ba'zan rasmlarni ham matn sifatida qabul qilish mumkin. Gadamerning fikriga ko'ra esa har bir matn ham talqinga muhtoj emas. Masalan, biz mashinada harakatlanar ekanmiz, chapga burilish mumkin emasligi haqidagi belgini ko'ramiz yoki biror tarixiy olimning tug'ilgan yili va yozgan asarlari haqidagi tarixiy-ilmiy matnni olaylik. Bunday matnlar talqin qilinishi mumkin emas, chunki ularda aniqlik asosiy tamoyildir. Lekin yana shunday matnlar ham mavjudki, ular aynan talqin qilinishi shart. Masalan, diniy kitoblar – ular eng birinchi talqinli kitoblardir [1].

Yana bir qator kitoblarni sanab o'tsak bo'ladi: boshlang'ich ta'lim darsliklarida ham aynan germenevtik yondashuv asosida tushuntiriladigan matnlar mavjud. Boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarni matn bilan ishlashga o'rgatish ularning tafakkurini, nutqiy faoliyatini va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Shu jarayonda germenevtik metodlardan foydalanish o'quvchi shaxsini faollashtiradi, matnni chuqur anglashga va undagi g'oyalarni talqin qilishga yo'naltiradi. Germenevtika nazariyasi falsafiy (G.-G. Gadamer, P. Riker), lingvistik (V. fon Gumboldt, E. Betti) va pedagogik (V. Bibler, N. M. Borytko) yo'nalishlarda shakllangan bo'lib, ularning barchasi ta'lim jarayoniga qo'llanish imkoniyatini beradi [Gadamer, Truth and Method, Continuum, 2004, p. 112]. O'zbekistonda ham so'nggi yillarda hermenevtik yondashuvning ta'limdagi imkoniyatlari ilmiy izlanishlarga sabab bo'lmoqda [1].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Boshlang'ich ta'limda matnlarni o'rgatishda hermenevtik metodlar o'quvchilarning tushunish–anglash–talqin qilish bosqichlarini samarali shakllantiradi. Germenevtik doira prinsipi asosida o'quvchilar matnni butunlikda idrok etish va qismlarga ajratib tahlil qilish ko'nikmasiga ega bo'ladilar. Dialogik yondashuv asosida o'qituvchi–o'quvchi–matn o'rtasida muloqot yuzaga keladi [4]. O'quvchilar shaxsiy tajribasi asosida matndagi g'oyalarni interpretatsiya (talqin) qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Olingan natijalar boshlang'ich ta'limda matn bilan ishlash jarayonida germenevtikaning nazariy asoslari muhim rol o'ynashini ko'rsatdi. Xususan, o'quvchilar matnni faqat o'qib tushunish bilan cheklanmay, balki uni hayotiy kontekstga bog'lab anglaydilar. Bu jarayonda hermenevtik kompetensiya – matnni anglash va talqin qilish qobiliyati – shakllanadi. Xorijiy olimlarning qarashlariga ko'ra, germenevtika matnni idrok etishda shaxsiy tajriba va madaniy kontekstni birlashtirish orqali samarali ta'limiy natijaga olib keladi. O'zbek tadqiqotchilari ham ushbu metodning ta'limdagi ahamiyatini e'tirof etmoqdalar.

TAHLIL VA NATIJALAR

Boshlang'ich ta'lim bosqichida matn tushunishni shakllantirish – bu o'quvchilarning nafaqat matnni o'qish, balki uning mazmunini chuqur anglash, muallif niyatini tushunish hamda mazmuniy kontekstda talqin qilish qobiliyatlarini rivojlantirish jarayonidir. Germenevtik metod pedagogik yondashuv sifatida aynan shu jarayonlarni samarali amalga oshirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, germenevtika nazariyasi ta'lim jarayonida matnni faqat tashqi ko'rinishi – so'zlar va iboralar majmuasi sifatida emas, balki ularning ichki ma'nosi, g'oyaviy va hissiy qatlamlari nuqtai nazaridan o'rganilishini ta'minlaydi. Germenevtik yondashuvning asosiy kontseptsiyasi bo'lgan "hermenevtik doira" o'quvchilarga matnni bir martalik o'qish bilan chegaralanmasdan, matn va o'quvchi o'rtasida doimiy o'zaro ta'sirni tashkil etishga imkon beradi. Bu jarayonda o'quvchilar avvalgi bilimlari, shaxsiy tajribalari va dunyoqarashi asosida matn mazmunini anglaydilar, so'ngra mazmun ustida fikr yuritish orqali talqin qilish qobiliyatlari rivojlanadi.

Tadqiqot ko‘rsatdiki, boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga germenevtik metod orqali o‘rgatilgan matn tushunish jarayoni ularning tanqidiy fikrlashini shakllantirishga xizmat qiladi, o‘quvchi faol ishtirokiga asoslangan dialogik muloqotni rivojlantiradi. Germenevtik metodning yana bir muhim jihati – kontekstual anglashga asoslangan yondashuvdir. Boshlang‘ich ta’limdagi matnlarni o‘rgatishda o‘quvchilarni matn konteksti, jumladan ijtimoiy, madaniy va tarixiy omillarni hisobga olishga o‘rgatish muhim hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, kontekstual anglash o‘quvchilarda matnning tashqi shakli bilan bir qatorda uning ichki mazmunini ham to‘g‘ri qabul qilishga yordam beradi, matnni turli nuqtai nazarlardan qayta ko‘rib chiqish imkonini yaratadi. Shuningdek, interpretatsiya jarayoni germenevtik metodologiyaning markaziy elementi bo‘lib, o‘quvchilarni matnni faqat tashqi mazmuni bo‘yicha emas, balki uning chuqur g‘oyaviy qatlamlarini anglashga yo‘naltiradi. Tadqiqotda aniqlanishicha, boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga interpretativ yondashuvni o‘rgatish orqali ular matnni tahlil qilishda ko‘proq mustaqil fikrlash va shaxsiy nuqtai nazar bildirish imkoniga ega bo‘ladilar. Bu esa ularning o‘zaro muloqot ko‘nikmalarini va ma’naviy-axloqiy qarashlarini mustahkamlaydi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, boshlang‘ich ta’limda germenevtik metodlardan foydalanish o‘quvchilarning matnni tushunish ko‘nikmalarini sezilarli darajada rivojlantiradi. Germenevtik yondashuv asosida tashkil etilgan o‘quv jarayoni o‘quvchilarning matnni qabul qilish, uni anglash va talqin qilish qobiliyatlarini faollashtiradi, shu bilan birga ularning tanqidiy tafakkurini mustahkamlaydi. Tadqiqotda olingan ma’lumotlarga ko‘ra, germenevtik metodlar yordamida o‘rgatilgan o‘quvchilar matnni faqat faktik ma’lumot sifatida emas, balki uni g‘oyaviy, madaniy va ijtimoiy kontekstda anglashga harakat qiladilar. O‘quvchilarning matn tushunish darajasini baholashda germenevtik metodlarni qo‘llash ijobiy natijalarni ko‘rsatdi: ular matn mazmunidagi asosiy g‘oyalarni aniqlash, obrazlarning ichki holatini tushunish hamda muallif niyatini anglashda muvaffaqiyat ko‘rsatdilar. Shuningdek, o‘quvchilar o‘z fikrlarini asoslashda, matnning turli talqinlarini qabul qilishda erkinlik va mustaqillik namoyon qildilar, bu esa pedagogik jarayonda faollik va ijodkorlik darajasining oshishiga xizmat qildi. Germenevtik metodlar yordamida o‘quvchilarda matn bilan ishlash nafaqat lingvistik ko‘nikmalarni, balki ijtimoiy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirishni ham qo‘llab-quvvatlaydi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, o‘quvchilarda do‘stlik, halollik, adolat va boshqa ijtimoiy-axloqiy tushunchalarni anglash va ularga mos harakat qilish qobiliyati mustahkamlanadi. Bu esa boshlang‘ich ta’lim bosqichida shaxs tarbiyasida muhim ahamiyatga ega ekanligi ta’kidlandi. Shu bilan birga, germenevtik metodlarni qo‘llash jarayonida darsliklar va pedagogik materiallarning mazmuniy-tarkibiy jihatlari hamda o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligi muhim rol o‘ynaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, germenevtik yondashuvlarni samarali tatbiq etish uchun o‘qituvchilarning nazariy bilimlari va amaliy ko‘nikmalari muntazam ravishda oshirib borilishi lozim. Shuningdek, darsliklarda berilgan matnlarning mazmuni o‘quvchilarning yosh xususiyatlari va qiziqishlariga mos kelishi, ularning ijtimoiy tajribasi bilan uyg‘unlashishi zarur.

XULOSA

Boshlang‘ich ta’limda o‘quvchilarga matnlarni o‘rgatishda germenevtik metodlar (matnni tushunish, talqin qilish va tahlil etishga yo‘naltirilgan usullar)dan foydalanish o‘quv jarayonining samaradorligini oshiradi. Chunki bu metod o‘quvchini faqat tayyor ma’lumotni eslab qolishga emas, balki uni anglash, mazmunini o‘z dunyoqarashiga uyg‘unlashtirish va shaxsiy munosabat bildirishga undaydi. Shu bois, o‘quvchi matn bilan ishlash jarayonida tushunish (anglash), talqin (mazmunni sharhlash) va qo‘llash (hayotiy vaziyatlarga tatbiq etish) bosqichlarini bosib o‘tadi. Darsliklarda keltirilgan matnlar ustida ishlashda o‘quvchilardan faqat qayta hikoya qilish emas, balki undagi g‘oyani o‘z tajribasi bilan solishtirish, muallifning niyatini anglash va o‘z nuqtai nazarini bildirish talab etilishi germenevtik metodning asosiy afzalligi sifatida namoyon bo‘ladi. Umumiy qilib aytganda, germenevtik metodlarni boshlang‘ich ta’limda qo‘llash o‘quvchilarni mustaqil fikrlash, tanqidiy yondashish va ijodkorlik ruhida tarbiyalaydi. Bu esa ularning nafaqat o‘qish darslaridagi, balki keyingi bosqichlardagi o‘quv faoliyati va hayotiy tajribasida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois, ushbu metodning nazariy asoslarini chuqur o‘rganish va amaliyotda keng qo‘llash hozirgi ta’lim jarayonining dolzarb vazifalaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Gadamer H.-G. Truth and Method. London: Continuum, 2004, p. 112.
2. Ricoeur P. Interpretation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning. Texas Press, 2008, p. 78.
3. Qurbonova N. Pedagogik hermenevtikaning nazariy asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya, 2021, 56-b.
4. Mavlonova R. Pedagogik mahorat va innovatsiyalar. Toshkent: Innovatsiya nashriyoti, 2022, 101-b.
5. Borytko N. M. Pedagogicheskaya germenevtika. Moskva: Akademiya, 2018, 143-s.

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02 Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo‘yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqichlari bo‘yicha)
13.00.07 Ta’limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI

Mas’ul muharrir: Ramzidin Ashurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №9

© Materiallar ko‘chirib bosilganda “Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali 26.09.2023-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№C–5669363 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.